

#NEZAPOMEŇ

PŘÍBĚHY
PAMĚTI NÁRODA

Nezapomeň

Ženský, ty jsou fajn

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.knihazlin.cz

www.albatrosmedia.cz

☰ KNIHA ZLIN

Irena Tatíčková, Post Bellum

Nezapomeň – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

#NEZAPOMEŇ

**„Z DĚJIN BY SE NEMĚL ZTRÁCET KONTEXT
A LIDSKÉ PŘÍBĚHY.“ – MIKULÁŠ KROUPA**

© Post Bellum Production, s. r. o., 2023

© Irena Tatíčková, 2023

© Jan Kafka, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-7662-540-2 (Kniha Zlín)

ISBN tištěné verze 978-80-908808-7-0 (Post Bellum Production, s. r. o.)

ISBN e-knihy 978-80-7662-573-0 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-7662-574-7 (1. zveřejnění, 2023) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7662-575-4 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

#NEZAPOMEŇ

PŘÍBĚHY

PAMĚTI NÁRODA

**„ŽENSKÝ, TY JSOU FAJN, TO SE VÍ.“
- SVATOPLUK KARÁSEK**

← Happening Spolku Pohodlí v roce 1972
(Foto: Tomáš Novák)

TEREZIE EDIGNA BÍLKOVÁ

* 1910

1928

1934

1942

1948

1954

1966

1970

1980

DO KRIMINÁLU V ŘEHOLNÍM ROUCHU

„Kříže jsou součástí života.“

„Tak tiše, jak mezi námi žily, tak tiše a nepozorovaně se kdysi z našeho života vytratily. Nesmělo se o nich psát ani v tisku, nesmělo se o nich oficiálně mluvit; byly rozprášeny a znovu soustředěny na profánních pracovištích, byly od ostatních lidí odděleny neviditelnou zdí...“ Těmito slovy připomíná osud československých řádových sester v *Literárních novinách* z července 1968 publicista L. Bumba. V krátké době pražského jara přestala být jejich existence sice na nějaký čas zamlčována, ale brzy upadly na dalších 21 let opět zcela v nemilost. Perzekvovány byly i řeholní sestry Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, mezi nimi i Terezie Edigna Bílková.

XXX

Komunisté se na začátku padesátých let 20. století domnívali, že náboženství dříve nebo později vymizí, a počítali s tím, že členové církevních řádů, tedy řeholní bratři a sestry se stanou státními zaměstnanci, vzdají se svých církevních slibů a nastoupí do továren mezi dělníky. V roce 1950 v několika vlnách Státní bezpečnost uzavřela 219 klášterů

a tisíce řeholníků internovala, ale tím je ze společnosti „nevymazala“. V továrnách duchovní odmítali svléknout řeholní roucha, nechodili do práce na církevní svátky a vzdorovali i dalšími způsoby. Tyto skutečnosti byly zejména během posledních třiceti let připomínány nejen v literatuře faktu, ale staly se i tématy filmových, televizních či prozaických děl. (Velký ohlas měl např. román Kateřiny Tučkové *Bílá voda* z roku 2022.) Přesto každý další z několika tisíců osudů takto postižených žen a mužů je jedinečný a stojí za to mu věnovat pozornost. Protože skutečnost bývá často stejně poutavá jako fikce, jako např. v případě životního příběhu Terezie Edigny Bílkové.

JE TO TAJEMSTVÍ BOŽÍ

Terezie se narodila 16. září 1916 v Metylovicích u Frýdlantu nad Ostravicí jako poslední z devíti dětí obuvníka Bílka. Maminka zemřela záhy po jejím narození. Vychována byla v prostředí, kde sice platilo Desatero, ovšem spíše z ohledu na tradice než ve skutečném zápalu víry. Terezie se přesto už v osmnácti letech rozhodla pro život zasvěcený výhradně Bohu a bližním a tento ideál se jí stal životním posláním. Proč? Na tuto otázku odpovídá: „Těžko říct, to je tajemství Boží.“ Otec její odhodlání nesdílel, proto vstoupila do noviciátu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského až v jednadvaceti letech, tedy když se stala plnoletou. (Plnoletost tehdy úředně začínala 21. rokem.)

Na tomto místě by bylo dobré si připomenout či ozřejmit aspoň základní fakta o církevních řádech a kongregacích. Na portále cirkev.cz můžeme číst: „Církevní řády (latinsky

Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského
v roce 1950

Vazební fotografie Terezie Edigny Bílkové po jejím zatčení
Státní bezpečností v roce 1952

ordo) jsou nejstarší formou řeholního společenství. Každý řád se řídí určitou řeholí, tj. souhrnem předpisů, které upravují řeholní život a jsou téměř vždy sepsané samotným zakladatelem řádu. Osoby, které do řádu vstupují, procházejí noviciátem, tj. zkušebním obdobím, kdy si v klášteře ověřují, zda se mohou a chtějí tomuto zasvěcenému životu věnovat až do smrti. Do řeholního stavu se vstupuje přijetím evangelijních rad, složením veřejných slibů chudoby, čistoty a poslušnosti. Tyto sliby jsou nejprve časné, skládají se na dobu ne kratší než tři léta a nepřekračující devět roků a po nich následují slavné sliby, které znamenají trvalé zasvěcení se Bohu a setrvání v řeholním společenství. Ti, kdo se k tomuto způsobu života zavázali řeholními sliby, se označují jako mniši, mnišky, řeholníci, řeholnice, bratři nebo (řádové) sestry. Kromě církevních řádů začaly v 16. století podle předpisů Tridentského koncilu vznikat kongregace (lat. *congregatio*, tj. shromáždění). Lišily se tím, že místo slavných slibů měly tzv. věčné sliby s menší závazností a většinou netrvají na odděleném životě v klášteře, ale usazují se naopak ve městech a věnují se působení ve společnosti.“

Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského vznikla po třicetileté válce ve francouzském městě Nancy. V době, kdy ve zpustošené Evropě přebývalo neobvyklé množství zbídačených lidí, založil Emanuel Chauvenel „Dům milosrdenství“ otevřený trpícím včetně nakažených morem. V roce 1652 sem nastoupilo prvních pět sester odhodlaných plnit těžké úkoly. Podle jejich činnosti je brzy lidé začali nazývat milosrdnými a jméno sv. Karla Boromejského přidávali proto, že sochy tohoto světce zdobily průčelí a dvůr domu, kde sestry bydlely. Sv. Karel Boromejský, kněz, který obětoval

celý život pro druhé a zemřel během ošetřování morových obětí v roce 1584, se tak stal zcela přirozeně hlavním patronem kongregace.

Do Čech přišly tyto sestry, nazývané též boromejky, v roce 1837 a začaly působit v ústavu pro slepé na Klárově. Posléze zakoupily dva malé domky pod strahovskou zahradou, které daly základ nemocnici a mateřskému domu sester s kostelem sv. Karla Boromejského. Činnost kongregace se rozrůstala a v roce 1945 působily boromejky již na 120 místech, převážně v nemocnicích, školách a různých sociálních ústavech.

Terezie Bílková vstoupila do noviciátu Provinčního domu boromejek ve Frýdlantu nad Ostravicí, kde navštěvovala střední obchodní školu a poznala tamější sestry boromejky, 7. ledna 1938. Noviciát je příprava na zasvěcení a probíhá většinou po dobu dvou let. Novicka pod vedením své magistry vrůstá do „charismatu a spirituality sester v životě modlitby, společenství i služby“. Dá se říct, že jde o údobí, kdy se má novicka sžít s řeholí, začlenit mezi sestry, a také o údobí, kdy se může, a dokonce by i měla pevně rozhodnout, zda se skutečně stát řeholnicí.

Už po roce noviciátu byla Terezie, tehdy vlastně již sestra Edigna, poslána do nemocnice v Českých Budějovicích, kde působilo přes padesát řeholních sester. Pracovala jako pomocnice instrumentářky na operačním sále a také jako administrativní síla v kanceláři. Poté, ještě během války, absolvovala v Praze ošetrovatelskou školu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského Pod Petřínem, tedy dvouroční zdravotnický kurz, a vrátila se zpět do Budějovic.

Ošetrovatelská praxe pro ni znamenala hlavně ke konci války nepřetržitě nasazení během spojeneckého bombardování Českých Budějovic: „Nálety a počet raněných byly

Ctihodná Matka Marie Vojtěcha Antonie Hasmandová byla v roce 1953 v procesu Jarolímek a spol. odsouzena na 8 let. Brněnský biskup Vojtěch Cikrle v roce 1996 zahájil diecézní část procesu jejího blahořečení, v roce 2004 pak proces předal do Říma a v roce 2014 papež František schválil dekret o jejích „heroických ctnostech“. Svatořečena může být sestra Vojtěcha poté, co jí bude uznán zázrak.

hrozné, nelze si to vůbec představit. Nešlo vůbec spát, kdo měl ruce, kdo měl nohy, pomáhal.“ Ještě hrůznější zkušenost pro ni ale představoval květnový konec války, kdy do města vjely tanky Rudé armády. V nemocnici zachraňovali malé děti z rodin gestapáků, kteří páchali sebevraždy, před tím ale vraždili i své vlastní děti: „Přivezli gestapáka, který postřelil svoje obě děti, které přivezli ještě živé. Stihla jsem je ještě pokřtít, bylo jasné, že zemřou. Bylo to hrozné a nechci na to vzpomínat. Sebevražd Němců tam bylo hodně. Často se jim to nepovedlo. Stříleli se do hlavy nebo si podřezávali žíly.“

V PRAŽSKÉM MATEŘINCI. „TAM TO ZAČALO BÝT UŽ TROŠKU RUDÉ.“

V roce 1945 sestra Edigna na pokyn představené přesídlila do Prahy, usadila se v mateřském domě boromejek (mateřinci) Pod Petřínem, pracovala v nemocnici a o rok později, ve třiceti letech, složila věčné sliby. Jejím zpovědníkem se stal teolog, filozof a kněz Josef Zvěřina, blízce se spřátelila též s profesorkou dějin umění Růženou Vackovou a díky nim se seznámila s mnohými dalšími, dnes legendárními, členy katolického disentu, jako byl p. Oto Mádr.

První potíže kongregaci zasáhly už v roce 1945. Těsně po válce se jí dotkla retribuční opatření, prováděná na základě prezidentských dekretů, mj. byla část sester díky své německé národnosti odsunuta do Rakouska. V kongregaci se národnostní nevraživost nepěstovala, a odsunutí německých sester bylo tedy

pro ně spíše bolestnou záležitostí. Ale na kongregaci, jejíž generální rada byla většinou německá, byla po roce 1945 kvůli podezření z národnostní nespolehlivosti uvalena národní správa. Po čase byla ovšem jako neopodstatněná obvinění opět odvolána.

Zároveň se prohlubovaly spory mezi lékaři a řeholními sestrami, rozcházel se především jejich představa o poslání nemocnice. Na jedné straně boromejky usilovaly o zachování „odsuvného“ charakteru nemocnice, která přijímala většinou jen beznadějně případy a umírající pacienty, na straně druhé tu byla snaha lékařů o modernizaci zařízení, výstavbu operačních sálů a vytvoření podmínek pro léčení standardních případů. Bylo jasné, že stát bude chtít boromejky o nemocnici připravit. Dle slov sestry Edigmy: „Tam to začalo být už trochu rudé.“

„Do roku 1948 jsme se s nimi hádaly v závodní radě, protože měli strašné nároky, které jsme nemohly plnit, to byla nemocnice ještě naše. Chtěli po nás operační sály a bůhvíco ještě, ale my jsme chtěly zůstat jako odsuvná nemocnice Všeobecné nemocnice, věrné jenom ošetřování umírajících. To byl neustálý boj mezi lékaři a námi. Po roce 1948 už všechno bylo na ostří nože. Já jsem pracovala na účetním a odtamtud muselo už jít vše přes akční výbor.“

AKCE Ř

Likvidace ženských církevních řádů s krycím jménem Akce Ř byla komunisty naplánována bezprostředně poté, co se nečekaně úspěšně podařilo na jaře 1950 eliminovat mužské řády.

Na počátku padesátých let 20. století se hlásilo k římsko-katolické církvi zhruba 70% obyvatel republiky a režim s pronásledováním katolíků neotálel. V říjnu 1949 byl zřízen Státní ústav pro věci církevní a do jeho čela byl postaven Alexej Čepička, tehdejší ministr spravedlnosti a zeť Klementa Gottwalda. Jasným posláním tohoto úřadu byl rozklad římskokatolické církve zevnitř a vytvoření typu tzv. „vlasteneckého kněze“, tedy kolaborujícího s režimem, což se ovšem příliš nedařilo. A také skandalizování a záměrně špinění církve lživou propagandou a překrucováním skutečnosti, jako např. v případě dosud nevysvětleného číhoštského zázraku a následného umučení p. Josefa Toufara. Už v březnu 1950 pak začal proces s deseti představiteli řeholních řádů. Při přípravě procesu byl využit rozsáhlý rejstřík nástrojů, jež měly přimět obviněné k připraveným výpovědím. Na přelomu března a dubna 1950 se u Státního soudu v Praze uskutečnilo přelíčení, kde byly vyneseny vysoké tresty v řádu desítek let.

Předem utajovanou Akci K, jak zněl krycí název likvidace klášterů, osobně řídil tehdejší generální tajemník KSČ Rudolf Slánský, sám pozdější oběť stalinismu. V pokynech pro zásahové jednotky stálo: „Po příjezdu do kláštera zajistí zmocněnec a orgán Bezpečnosti telefon, uzavře vchod a nedovolí řeholníkům opouštět klášter ani osobám mimo klášter vcházet.“

Bezpečnostní složky zajistily také zvony, kdyby některého z mnichů napadlo zvonit na pomoc. Všichni mniši museli nasednout do přistavených autobusů, které je bez jakéhokoli vysvětlení odvezly do internačních táborů zřízených Státní bezpečností ve vybraných kláštrech, například v Broumově, Králíkách, Oseku u Duchcova, Želivi či v Hejnicích. To vše pod namířenými hlavními samopalů.

Ještě před přepadením Státní bezpečnost nastrčila do klášterů zbraně – pro potřeby propagandy.

Během Akce K bylo internováno 2 900 mnichů, řeholníci museli narukovat k vojenským jednotkám PTP (Pomocných technických praporů), nastoupit do dělnických profesí, účastnit se převýchovných politických školení v marxismu-leninismu a zapojit se do civilního života. Duchovní službě se mohli věnovat pouze se státním souhlasem nebo tajně pod hrozbou věznění podle trestního zákona z roku 1950, jehož paragraf 173 o maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi používali komunisté ke kontrole a represi církví.

„Kdo vykonává duchovenskou činnost v církvi nebo v náboženské společnosti bez státního souhlasu, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta,“ zněl paragraf lidově nazývaný „mařena“, který byl v platnosti do 31. ledna 1990.

(Likvidace klášterů znamenala i devastaci historických budov a památek, které stát zabavil. V břevnovském klášteře sídlil v době komunismu Státní ústřední archiv spadající pod tehdejší ministerstvo vnitra. V hospodářském dvoře se usídlila StB pod krycím názvem „Montážní ústav“, jak pojmenovala odbor na sledování cizinců.)

Pro řeholnice byl vypracován plán Akce Ř. Ovšem zatímco internace řeholníků neznamenal pro národní hospodářství zásadní otřes, ani komunistický režim si nemohl dovolit okamžitě ze dne na den řeholnice odstranit, především ze zdravotních a sociálních ústavů. Ve dvou vlnách (v červenci a v září 1950) přesto bylo přes čtyři tisíce řeholnic převezeno do soustředovacích středisek.

V případě boromejek a jiných veřejně prospěšných řeholí se pro komunisty situace komplikovala tím, že na jejich místo

většinou neměl kdo nastoupit. Pražský mateřinec byl nakonec rozpuštěn až v srpnu roku 1952, po odsouzení generální představené. Kongregace nezanikla, akce nakonec nebyla kvůli jiným prioritám plně realizována a zůstalo „jen“ u vyhnání a pracovního nasazení řeholnic.

O získání kontroly nad církevními řády a kongregacemi však stát usiloval již před jejich rozpuštěním. Jedním z nástrojů těchto snah bylo i tzv. povinné pobírání platu – namísto tradičního vestiáře. K tomu sestra Edigna dodává: „My jsme normálně nedostávaly plat, ale tzv. vestiář. Ten byl ve výši tisíc korun měsíčně. To bylo podmíněno tím, že si představená může sestry měnit apod. Mělo to určité výhody. Kdybychom braly platy, spadaly bychom pod pracovní úřad a znamenalo by to, že by s námi mohli házet – ty půjdeš tam, ty půjdeš tam atd. Tím by rozházeli komunitu a mladé sestry by se sotva udržely. Chtěli nás donutit do civilu tím, že by rozbili naši soudržnost.“

Pražský mateřinec boromejek poskytl po zahájení akce K útočiště několika kněžím, kterým se podařilo na čas uniknout pronásledování. V nemocniční kotelně byl naoko zaměstnán františkán p. Rudolf Remigius Janča, který poskytoval sestrám duchovní péči. Jako pacient se zde skrýval i p. Oto Mádr a právě zde napsal svůj legendární apel všem věrným katolíkům *Slovo o této době*. Ukrývání se stalo zejména po dopadení Oty Mádra osudným především generální představené, matce Bohumile Žofii Langerové, a okruhu sester, které byly do případu zasvěceny: „Byla jsem do všeho zasvěcená. Věděla jsem o otci Mádrovi, o všech, kteří se u nás skrývali. Opisovala jsem *Slovo o této době*, ne desetkrát, ale mockrát. To byla krása! Myslím, že tu sílu dala mnoha lidem, ne jenom mě, když jsem to do noci opisovala. Riskovalo se všechno

a něco takového bylo pro mě samozřejmostí. (...) V roce 1950 byly rozpuštěny mužské řády. Jeden mladý františkán (Remigius Janča) tehdy nebyl doma a vyhnul se transportu. Zašel za panem arcibiskupem a ten mu poradil, aby se nehlásil a místo toho šel tam, kde ho může být potřeba. Přišel tedy k nám pod Petřín a matka Bohumila si mě zavolala, jestli nemám místo v kotelně, pracovala jsem totiž v kanceláři. Přijala jsem ho do kotelny a napsala na pracovní úřad, aby mi ho přidělili. Jenže jsem nenapsala, že se jedná o františkána, a mimo to jsem napsala, že se jedná o jeho první zaměstnání, aby mu vydali pracovní knížku. Přidělili mi ho, já jsem dala razítko a tím byl krytý. Samozřejmě, že v té kotelně nebyl, sloužil mši svatou, dával exercicie a byl u nás. Dávala jsem mu i dovolenky, aby se mohl volně pohybovat po městě.“

Generální představená kongregace, matka Bohumila Žofie Langerová, „žena plná Boha“, byla zatčena několik měsíců poté, co Mádr úkryt opustil a pokusil se přejít hranice. V červenci 1952 se konal proces, ve kterém byla generální představená odsouzena na dvacet pět let do žaláře za velezradu. (Trest jí byl později o pět let snížen.)

STRACH JSEM NEMĚLA, VĚDĚLA JSEM, ŽE KDYŽ JSOU TAM ONY, PŮJDU I JÁ

Po procesu Mádr a spol. následovalo 15. srpna 1952 rozpuštění pražského mateřince a sestra Edigna byla pověřena likvidací a následným odevzdáním celého zařízení. V Prachaticích, kam bezprostředně poté odjela, byla 10. září zatčena představená